

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКА ТА КОМПОЗИТОРА М. К. ЧЮРЛЬОНІСА

Розкрито поняття синтезу мистецтв, проаналізовано сучасні наукові дослідження щодо прояву синтезу мистецтв у творчості художника та композитора М. К. Чюрльоніса.

Ключові слова: синтез мистецтв, музика, живопис.

Раскрыто понятие синтеза искусств, проанализированы современные научные исследования относительно синтеза искусств в творчестве художника и композитора М. К. Чюрлениса.

Ключевые слова: синтез искусств, музыка, живопись.

The notion of synthesis of arts is defined in the article as well as modern scientific research concerning expression of synthesis of arts in works of painter and composer M.K.Ciurlionis is analyzed.

Key words: synthesis of arts, music, painting.

На початку ХХ ст., в період символізму та модернізму, проблема синтезу мистецтв постала особливо актуально. Митці прагнули об'єднати різноманітні види творчості в одне ціле і були захоплені пошуками нових мистецьких форм. Таким чином здійснювався синтез музики й живопису у творчості багатьох композиторів і художників епохи кінця ХІХ– початку ХХ ст. Відтак доцільно розглянути поняття синтезу мистецтв як основу будь-якої багатогранної, синтетичної творчості.

Актуальність статті полягає в тому, що розглядається й вивчається проблема синтезу мистецтв і філософської концепції мистецтва М. К. Чюрльоніса, досліджується зв'язок його творчості з українськими митцями — послідовниками та продовжувачами його ідей. Прагнення об'єднати звук і колір в єдине цілісне явище — це потреба внутрішнього світу людини. Відтак синтез музики і живопису є основою творів мистецтва, де звук і колір природно й закономірно зливаються в одне ціле. Таким чином виникають численні творчі прояви в мистецтві й житті митців. Напрям символізму, до якого належить творчість М. К. Чюрльоніса, можна розглядати як багатогранний життєвий ритм епохи, як новий науковий досвід і нове світосприйняття, тобто пізнання життя через мистецтво.

Проблему синтезу мистецтв у творчості М. К. Чюрльоніса вивчали такі відомі дослідники: М. К. Реріх, Л. В. Шапошникова, В. М. Федотов, В. Ландсбергіс, М. Еткінд, Ф. Розінер, А. М. Луньова та ін. Завдяки їх дослідженням Чюрльоніс постає як унікальна творча особистість, а його творчість — як синтез мистецтва.

Музика Чюрльоніса відрізняється від інших композиторів своїм неповторним і оригінальним стилем, який видатні дослідники характеризують як пізній романтизм та неоромантизм з ознаками модерну. Основний метод мислення Чюрльоніса-композитора — поліфонічний.

Цей тип мислення у творчості М. К. Чюрльоніса дослідив у дисертації «Музичні основи творчого методу М. К. Чюрльоніса» В. М. Федотов. Вивчаючи взаємодію і взаємопроникнення формуютьючих категорій поліфонічної музики й художнього мистецтва, він зазначає: «Організація пластичного матеріалу за принципами поліфонії дозволила Чюрльонісу розширити часові параметри часопросторового мислення» [9, с. 4]. На думку дослідника, приховане багатоголосся характерне для музики і живопису М. К. Чюрльоніса. Композиторський метод митця визначений як контрапункт асоціацій. Також В. М. Федотов розглядає, як у процесі синтезу Чюрльоніс утілює певні романтико-символічні ідеї і концепції. Він вважає, що найпоширенішим методом композиційних рішень є поетична метафора.

Професійно і детально проаналізував музику Чюрльоніса у дисертації: «Композиторська творчість М. К. Чюрльоніса» В. Ландсбергіс. Він дослідив композиторське мислення Чюрльоніса в його симфонічних, хорових, фортепіанних творах тощо. На думку В. Ландсбергіса, музичне мислення Чюрльоніса не лише поліфонічне, а й має яскраво виражену мелодичну природу.

Новим явищем у світовому мистецтві XIX — XX ст. вважав М. К. Чюрльоніса видатний російський художник, учений, культурний діяч, письменник, поет і філософ М. К. Реріх. Він виявив синтетичне мислення Чюрльоніса, дослідив філософську концепцію мистецтва в його творчості. М. К. Реріх особисто знав Чюрльоніса і відзначав неповторний внутрішній світ митця, оригінальний стиль і філософське бачення світу. Переживаючи потрясіння після смерті Чюрльоніса, М. К. Реріх писав про складний земний шлях митця, його одухотворену, істинну творчість, яка обурювала скептиків. М. К. Реріх відзначає: «Одразу Чюрльоніс дав свій стиль, свою концепцію тонів і гармонійне співвідношення. Це було його мистецтво. Була його сфера. Інакше він не міг мислити і творити. Він був не новатор, але новий» [11, с. 191].

У книзі «Тернистий шлях краси», в статті «На берегах інших світів», присвяченій творчості М. К. Чюрльоніса, академік Л. В. Шапошнікова відзначає притаманну творчій особистості Чюрльоніса характерну ознаку — синтез мистецтв. Головними особливостями творчості Чюрльоніса були багатогранні прояви синтезу мистецтв у багатьох мистецьких сферах. Л. В. Шапошнікова зазначає, що М. К. Чюрльоніс — це митець, у якому «жив синтез мистецтв і думки, що поєднав у єдине ціле музику, живопис, слово і глибоку філософію» [11, с. 184]. На її думку, «...в ньому існували два світи — земний і той, інший, Краса якого звучала на його полотнах» [11, с. 184]. Л. В. Шапошніковій належить також характеристика творчості художника й композитора як нового явища у світовому мистецтві XIX–XX ст., адже всі картини Чюрльоніса наповнені потужною енергетикою, їм притаманні Нова Краса, енергетика Інобуття. Художник-символіст

водночас був і художником-космістом, що вплинуло на його «космічну концепцію» художньої творчості.

М. Еткінд порівнював творчість М. К. Чюрльоніса з романтичним польотом у світ чистої і світлої казки, «фантазії в просторі космосу, до сонця, до зірок» [12, с. 185]. «Музикант і художник, Чюрльоніс спробував поєднати в одне ціле обидва мистецтва: кращі його твори хвилюють саме своїм музичним живописом. І якщо охопити творчість художника цілком, єдиним поглядом, вона виявиться своєрідною живописною симфонією [12, с. 185].

Мета статті — вивчення характеру й особливостей творчості художника і композитора М. К. Чюрльоніса як творчого мистецького експерименту із синтезу мистецтв, важливого для художньої практики сучасних митців України.

Завдання статті полягає в тому, щоб дослідити проблему синтезу мистецтв у творчості М. К. Чюрльоніса.

Об'єктом вивчення є синтез музичної і живописної творчості М. К. Чюрльоніса.

Предметом — музична та живописна творчість М. К. Чюрльоніса.

Наукова новизна полягає в новому підході до дослідження творчості всесвітньо відомого литовського художника, композитора, поета, мистецтвознавця та філософа М. К. Чюрльоніса як зразка синтезу звука і кольору, слова й філософії. Розглядається й аналізується філософська концепція мистецтва в художній і музичній творчості Чюрльоніса на прикладі мистецько-філософського аналізу його живопису та музики.

У ХХ ст. проблема синтезу мистецтв набула актуальності. Художники стали розглядати картину не як єдину форму діяльності, а одну з форм, серед яких — створення декорацій для оперних і балетних вистав тощо. У царині синтезу мистецтв їх увагу привертала музика, яку з давніх часів уважали королевою мистецтв. Сім щаблів музичної октави пов'язували із сімома кольорами спектра, а з настроєм музики — певний колір. Композитори, зокрема М. К. Чюрльоніс, О. М. Скрябін, М. А. Римський-Корсаков, Р. Вагнер, мали «кольоровий слух»: гармонійний лад музики, що звучить, викликав у їх уяві відповідний колір. Наприклад, у поемі О. Скрябіна «Прометей» («Поєма вогню»), як зазначає Ф. Розінер, «у партитуру «Прометей» над рядками нот, які належать оркестрові, композитор вписав ще один, котрий назвав «Світло»: у спеціально налаштованій залі виконання музики повинно було поєднуватися з «кольоровою грою» особливого апарату, котрий мав освітлювати приміщення променями різного кольору й інтенсивності, орієнтуючись на світло-музичні вказівки автора» [7, с. 150].

Оригінальність Чюрльоніса як митця базувалася також на його індивідуальних особливостях. Л. В. Шапошникова зазначає: «У Чюрльоніса був не лише музичний слух, але й кольоровий. І той, і інший

були злиті в одне ціле. Коли він слухав музику, в нього виникали кольорові відіння. Синтез музики і живопису в ньому був надзвичайно глибокий і всепроникний» [11, с. 190]. Ідея щодо Чюрльоніса як Вісника, який приніс Нову Красу, необхідну людям для еволюційного сходження, має певні об'єктивні підстави. Так, «музика і живопис, злившись у мистецтві Чюрльоніса, надали несподівані й сповнені звуку, нетутешні фарби і форми, котрі ми бачимо на полотнах художника. Тонка енергетика цих картин пізніше надихнула творчість цілої плеяди дивовижних і незвичайних художників, адептів і творців Нової Краси, що прорвалася в наш світ разом з акордами музики Чюрльоніса. І як важливо і те, що саме музикант, композитор став першовідкривачем цієї Нової, витонченої Краси, її високовібраційної енергетики, підтвердивши таким чином роль музики в еволюції творчості людини і показавши її причинну суть у цій творчості» [11, с. 185].

Дисертація А. М. Луньової «Проблема синтезу музики і живопису у творчості М. К. Чюрльоніса» присвячена творчості Чюрльоніса, положення якої автор розвивала в декількох статтях. У праці «Філософія синтезу мистецтв у творчості М. К. Чюрльоніса» А. М. Луньова окреслює історію вивчення синтезу музики та живопису впродовж багатьох століть як найпривабливішу ідею художньої творчості. «На зламі ХІХ—ХХ ст. проблема синтезу музики та живопису посіла особливе місце. З нею пов'язувалися <...> ідеї міфотворчості, символізму, сподівання містеріального космічного дійства. Про це мріяли О. Скрябін, А. Бєлий, В. Брюсов, В. Іванов та багато інших. Народження міфологічного містеріального театру містило в собі реалізацію особливої часопросторової моделі, де Минуле і Майбутнє зливалися б у нескінченному у Вічне» [5]. Аналіз музично-живописної творчості М. К. Чюрльоніса свідчить, що «в циклах живописних Сонат він створив унікальну міфологічну модель світу, де зливаються воедино мальовничий простір і музичний час» [5]. На думку А. М. Луньової, розглядаючи проблему синтезу у творчості Чюрльоніса, можна виокремити різні його прояви: міфотворчість, взаємодію музичного часу і живописного простору, символіку художнього образу. Дослідниця вважає: «щоб проникнути в суть філософської концепції митця, слід, передусім, звернутися до символіки образів його Сонат. <...> Символ показує зв'язок двох світів — космічного сакрального і секулярного, земного» [5]. Усі дослідники доробку Чюрльоніса розглядають його символіку як основу філософської творчості, причому «візуальний словник» живопису описав В. Ландсбергіс, а детально розшифрував символи Ф. Розінер. Усі багатозначні символи Чюрльоніса свідчать про багатоаспектність єдності філософської концепції митця.

У творчості Чюрльоніса важливу роль відіграє фактор ритму, який є основою його музичної та живописної творчості. Чюрльоніс

утілював у своїй художній творчості перехід з третього виміру часу в четвертий. Митець опанував єдність часу і простору, де звук і колір були єдині в колі Безмежності.

Конструктивне мислення Чюрльоніса виявило себе в «музичному живописі», в якому його композиції відображають глибинну думку композитора. Ф. Розінер у мистецтвознавчій повісті «Гімн сонцю», присвяченій життю і творчості М. К. Чюрльоніса, здійснив мистецько-філософський аналіз творів великого майстра. Дослідник відзначає тісний зв'язок музики і живопису, на чому базується вся творчість Чюрльоніса: «Картинам «сонатних циклів» Чюрльоніс давав назви у співвідношенні із частинами музичного жанру сонати: «Аллегро», «Анданте», «Скерцо» і «Фінал» [7, с. 153]. Це є не лише зовнішньою ознакою, але й внутрішньою властивістю синтезу двох мистецтв.

Усвітньо відомий художник М. К. Періх убачав у творчості М. К. Чюрльоніса й О. М. Скрыбіна багато спільного. Це, на його думку, стосувалося характеру та місця в культурі обох геніальних митців.

Як відомо, геніальний італійський художник Леонардо да Вінчі у своїх записах указував на деяку спорідненість звука і кольору. Г. І. Бальчюнене зазначає, що звук і колір «мають хвилюву природу, і їх сприйняття людиною основане на загальних принципах» [1, с. 19]. Також вона акцентує увагу на зв'язку Чюрльоніса з Україною. Дослідниця пише: «В Одесі створений клуб імені М. К. Чюрльоніса «Колір, музика, слово», в якому вирішують проблеми синтезу мистецтв, організовують наукові конференції» [1, с. 30]. Стосовно картин Чюрльоніса вона зауважує: «...створені Чюрльонісом образи нагадують фантастичні видіння» [1, с. 7]. Ці картини-видіння приваблюють своїм незвичайним магнетизмом. Дослідниця зазначає, що «художник вдивлявся у світ очима, які сприймають земну красу, очима дитини і водночас бачив цей світ проникливим поглядом філософа» [1, с. 10]. Космічне мислення Чюрльоніса виявлялося у відчутті гармонії й величі Всесвіту та космічній тематиці його художньої і музичної творчості.

Великого значення в контексті синтезу мистецтв набула літературна творчість Чюрльоніса. Його листи до друзів дослідники називають листами-поемами та відзначають витонченість, вишуканість і поетичність думки митця. Чюрльоніс писав не лише вірші, казки, а й наукові статті на тему мистецтва двома мовами: литовською та польською.

Український поет Д. Чередниченко, який захоплювався літературною творчістю Чюрльоніса, здійснив переклад його поезії з литовської та польської мов українською і надрукував їх у Києві в книзі «Чюрльонісів шлях». Розглянувши цей творчий експеримент, слід відзначити: поезія Чюрльоніса дуже гарно звучить українською, що

свідчить про спільні ознаки в мелодиці литовської, польської та української мов.

Чюрльоніс любив рідний литовський народ, литовські народні пісні та фольклор. Головною особливістю його творчості було відчуття неповторної краси. «У деяких статтях з образотворчого мистецтва Чюрльоніс стверджує, що народу завжди було притаманне глибоке природне відчуття краси» [1, с. 13].

Композиторське мислення Чюрльоніса відобразилось у його живописній творчості в манері осмислення форми та способі побудови композиції творів. Усі картини Чюрльоніса звучать красивою, неповторною, таємничою музикою, а його музика відповідає певним кольоровим тональностям. Таким чином здійснюється синтез музики й живопису у творчості митця. Відтак, картини Чюрльоніса можна почути, а його музику — побачити в кольорах.

Неабияке значення має книга рідної сестри М. Чюрльоніса Ядвіги Чюрльоніте «Спогади про М. К. Чюрльоніса». Я. Чюрльоніте акцентує увагу на тому, що її братові дуже сильно подобалося імпровізувати на фортепіано. Вона зазначає, що Чюрльоніс значну увагу приділяв імпровізації та вважав, що за імпровізацією — майбутнє, оскільки вона допомагає звільнити душу людини та підносить її до вищих сфер Буття. На думку Чюрльоніса, імпровізація — це найтонший рух душі, мова сутінкових тіней, інтимна і чиста.

Я. Чюрльоніте згадує і про зв'язок Чюрльоніса з Україною. Вона зауважує, що Чюрльоніс відвідував Україну, зокрема Крим, про що свідчать його листи та щоденники. Я. Чюрльоніте зазначає, що під час Першої Світової війни неповна родина Чюрльоніса жила в Києві. Сестра митця згадує, що художник подарував Києву декілька своїх оригінальних картин. Чюрльоніс любив Київ і Україну. Він уважав, що між литовською та українською музикою є зв'язок, багато спільного в українських та литовських народних піснях. Я. Чюрльоніте зазначає, що наявні спільні ознаки не лише в мелосі України і Литви, а й у фольклорі та святкуванні деяких народних свят.

Велику увагу сестра Чюрльоніса приділяє синтезу мистецтв у творчості її брата. Вона пише: «Костантінас, дотримуючи свого ідейного постулату — синтезу і взаємодії етичних та естетичних цінностей — своїми глибокими поглядами й умінням сформулювати думку дуже сильно впливав на друзів.<...> Він шукав найзмістовніші цінності в мистецтві й у житті і завжди знаходив їх остаточне розуміння та рішення в ритмі й у гармонії Всесвіту. Природа і космос не тільки естетично впливали на нього, але й ставили перед ним проблеми буття» [10, с. 183].

Філософ та мистецтвознавець В. Іванов зазначав, що Чюрльоніс мав дар подвійного бачення: «Тоді форми предметного світу узагальнюються до простих схем і проникають наскрізь одна в одну. <...> Сам простір майже долається прозорістю форм, не вилучаючи і не

витаються, але неначе вміщуючи в собі поєднання форм [11, с. 183]. На думку В. Іванова, ця геометрична прозорість є спробою митця наблизитися до можливостей зорової сигналізації такого споглядання, в разі якого наших трьох вимірів недостатньо.

Художня самобутність Чюрльоніса визначається, насамперед, як своєрідна новизна методу. В. Іванов зазначає: «...мальовнича обробка елементів зорового споглядання за принципом, запозиченим з музики — ось, на нашу думку, його метод» [2, с. 150]. Узагальнюючи особливості й ознаки, які є характерними для творчості Чюрльоніса, В. Іванов зазначає, що у творчості митця наявні три аспекти: 1) повторне відтворення початкової мальовничої форми, взятої з дійсності, і відхід від останньої до ідеальних форм або фантастичних; 2) музично-похідні форми, що втратили речовинність і насичені психічним елементом; 3) прагнення до узагальнення і розкриття нерухомого, постійного прообразу вихідної форми. «Усі три означені особливі ознаки характерні для творчості Чюрльоніса» [2, с. 151].

Отже, можна стверджувати, що багатогранній творчості Чюрльоніса притаманне оригінальне поєднання музики і живопису, слова й філософії. Чюрльоніс — унікальне явище в контексті музичного живопису. Вплив просторово-художніх образів художника на його музику систематизує безліч взаємних аналогій обох мистецтв. У царині музики Чюрльоніса уважають національним романтиком та композитором міжнародного масштабу, котрий відобразив у своїй музиці нові, постромантичні тенденції: розширення традиційного розуміння тональності, захоплення штучними ладами і колористичним аспектом гармонії, відкриття автономної сфери ритму, принципу відбору звукового матеріалу й конструктивних можливостей формування тощо. Як композитор, Чюрльоніс зробив великий внесок у розвиток та збагачення поліфонії, симфонічного, камерного і хорового репертуарів.

У сучасну епоху ХХІ ст., творчість Чюрльоніса як приклад синтезу мистецтв набуває дедалі більшої актуальності серед науковців України та в усьому світі. Як відомо, 2011 р. був оголошений ЮНЕСКО роком Чюрльоніса, з нагоди 100-річчя від дня смерті митця. У 2011 р. в усьому світі проведено наукові конференції, врочистості та творчі вечори, присвячені Чюрльонісу. У 2008 р. в Києві відбулася виставка оригінальних картин Чюрльоніса: «М. К. Чюрльоніс і його сучасники» під час Днів культури Литви в Україні. Також періодично проводяться наукові семінари й творчі вечори, присвячені Чюрльонісу, в Києві й інших містах України.

Одним із найяскравіших послідовників Чюрльоніса в Україні був композитор Сергій Борткевич (1877–1952). Спільні ознаки в музичній творчості обох композиторів помітні в симфонічній музиці й інших творах.

Один з українських дослідників І. Подобас у праці: «Виконання мазурок М. Чюрльоніса в символістській проекції спадщини Ф. Шопена» виявив паралелі між музикою Чюрльоніса та музичними творами Ф. Шопена. Підкреслюючи наявність синтезу музики і живопису у творчості митця, І. Подобас пише, що М. Чюрльоніс «перетином цих двох творчих обдарувань презентував свою належність до символізму, що стилістично послідовно реалізувалося в його музичному живописі» [6, с. 112].

До творчості Чюрльоніса, як до феномену синестезії, звертається і Г. Савчин у статті «Феномен синестезії у творчості художників В. Кандінського та М. Чюрльоніса». Українська дослідниця вважає, що «особливо актуальним є дослідження синестезії та форм її прояву в мистецтві, оскільки синестезія — ключ до пояснення процесів сприйняття, пізнання та творчості» [8, с. 281].

Отже, ключовим моментом у творчості унікального художника й композитора М. К. Чюрльоніса є синтез мистецтв, що набуває дедалі більшої актуальності в Україні серед його послідовників та продовжувачів у живописі, музиці, літературі, філософії та мистецтвознавстві.

Слід зазначити, що сучасне мистецтво відрізняється пошуком нових перспектив, оригінальних методів утілення синтезу мистецтв у різноманітних видах творчості. Звернення до творчості Чюрльоніса вможливило практичне використання синтезу музики і живопису, літератури і філософії завдяки прикладу синтетичного мислення, необхідного сучасним науковцям України.

Список літератури

1. Бальчюнене Г. И. «М. К. Чюрленис» (к 100-летию со дня рождения) / Г. И. Бальчюнене // «Знание». — М., 1975. — 31с.
2. Иванов В. Чурлянис и проблема синтеза искусств / В. Иванов // Собрание сочинений. Т. 3. — Брюссель, 1979. — 170 с.
3. Иттен И. Искусство цвета / И. Иттен // Издатель Д. Аронов. — М. : Типография «Новости», 2001. — 96 с.
4. Ландсбергис В. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения «Композиторское творчество М. К. Чюрлениса» / В. Ландсбергис // Вильнюс, Академия наук Литовской ССР. Институт истории. 17. 821. Музыкальное искусство, 1969. — 24 с.
5. Лунева А. Н. Философия синтеза искусств в творчестве М. К. Чюрлениса / А. Н. Лунева // Материалы научной конференции молодых ученых «Presenting Academic Achievements to the World. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2010. — 148 с.
6. Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського «Виконавське музикознавство: історія, теорія, практика» // Випуск 103. — К., 2012. — 250 с.
7. Розинер Ф. Гимн солнцу. Искусствоведческая повесть / Ф. Розинер. — М. : «Молодая гвардия», 1974. — 190 с.
8. Савчин Г. Феномен синестезії у творчості художників В. Кандінського та М.Чюрльоніса / Г. Савчин // Старовропійські філософські студії.

- Збірник наукових праць з музикознавства, психології та педагогіки. Випуск 6 / Упорядник О. П. Опанасюк. — Львів: Ставропігон, 2012. — 291 с.
9. Федотов В. М. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения «Музыкальные основы творческого метода М. К. Чюрлениса» / В. М. Федотов // Петрозаводск. 17.00.02. Музыкальное искусство. 1996. — 25 с.
 10. Чюрленис Я. К. Воспоминания о М. К. Чюрленисе / Я. К. Чюрленис // Пер. с литов. Алисы Берман. — «Вага», Вильнюс, 1975. — 368 с.
 11. Шапошникова Л. В. Тернистый путь красоты. Часть II На берегах иных миров / Л. В. Шапошникова. — М.: МЦР, Мастер-банк, 2001. — 335 с.
 12. Эткин М. Мир как большая симфония / М. Эткин. — Л.: Искусство, 1970. — 160 с.

Надійшла до редколегії 14.08.2013 р.

УДК [78. 071. 1 : 786. 2] : 78. 01

О. О. ПУПІНА

СМИСЛОВА АУРА П'ЕСИ «ANGELUS!» ІЗ «ТРЕТЬОГО РОКУ МАНДРІВ» Ф. ЛІСТА

Розглядається символічний зміст п'єси Ф. Ліста, що має як поза-музичне, так і специфічно музичне походження.

Ключові слова: «Angelus!», Ф. Ліст, молитва, смисл, символ, програмність.

Рассматривается символическое содержание пьесы Ф. Листа, имеющее как внемузыкальное, так и специфическое музыкальное происхождение.

Ключевые слова: «Angelus!», Ф. Лист, молитва, смысл, символ, программность.

In the article is considered the symbolic content of the piece by F. Liszt, which has a nonmusical and specific musical genesis.

Keywords: «Angelus!», F. Liszt, prayer, sense, symbol, programmed.

Твори, які входять до двох перших томів фортепіанного циклу «Роки мандрів» Ференца Ліста, набули поширення у виконавській практиці піаністів. Щодо третьої частини цього циклу, то нові стилеві якості пізньої творчості Ф. Ліста, до якої вона належить, зокрема зосередженість на філософському, духовному змісті музики, відсутність певного прагнення до ефектної демонстрації артистичної, віртуозної гри на інструменті, зумовили меншу популярність розміщених п'єс. Найчастіше в концертному репертуарі фігурує яскрава, здатна викликати безпосередню реакцію аудиторії четверта з них — «Фонтани вілли д'Есте». Водночас виконання всього циклу «Третього року мандрів» досі залишається майже унікальною музичною подією. Нам удалося знайти лише дві такі спроби, здійснені піаністами Л. Берманом та Д. Цифрою. Зважаючи на це, перспектива еволюції